

DİL EDİNİMİ VE DEĞER ÖĞRETİMİ SÜRECİNDE MASALIN ÖNEMİ VE İŞLEVİ

Halit KARATAY *

Özet

Çocuk Edebiyatı, çocuğu eğlendirme, ona hoş vakit geçirmenin yanında eğitici yönüyle de öne çıkar. Bu edebiyat, çocuğu doğrudan eğitmek amacıyla vücuda getirilmese de, onda olumlu etki ve izlenimler bırakmayı amaçlar. Çocuğun çevreyi algılayış, olayları sezış ve karşılaşabileceği durumlar karşısında olumlu tutum ve davranış sergileme, geliştirme ve kazanmasına olanak sağlar. Çocuk edebiyatı ürünleri arasında yer alan masal, bir yandan çocuğun dil becerilerini geliştirirken bir yandan da çocukta millî ve evrensel kültür değerlerine karşı bir bilinç uyandırır. Çocuğun dil ile ilgili herhangi bir probleminin çözümünde dil edinimi için hazırlanan öğretim materyallerinin etkili ve verimli olması, dil eğitimi üzerine yapılan bilimsel çalışmaların takibine bağlıdır. Günümüzde ulaşılan bilimsel bulguların sürekli olarak çeşitlenmesi, dil edinimi ve kültür aktarımı için hazırlanan öğretim materyallerinin de ona göre yenilenme ve değiştirilmesini gerektirmektedir. Bu çalışmada, "Anonim Halk Edebiyatı" ürünlerinden masalın, eğitsel işlevi ve önemi tartışılmıştır. Çalışmada, çocuk edebiyatı ve masal kavramları tanıtılmış; masalın, dil edinimi sürecinde çocuğun olumlu tutum geliştirmesi ve sosyalleşmesinde oynadığı rol üzerinde durulmuştur. Bunun için ilgili edebiyat kaynakları taranmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk edebiyatı, masal, dil edinimi, kültürel değer.

Abstract

Children literature, besides entertaining the child and regale him/her, it sick out an educational way. This literature aims to leave positive impression and influence on children. It conducts child's perception of the environment, perceiving the events and displaying positive attitude towards the situations which she/he may across. Tales which takes place among the literature products, not only does it improve child's language ability, but also it arouses awareness towards the national and global cultural values. Teaching materials for language acquisition in solving any language problem of child can be efficient and productive is possible with permanent practices of scientific studies about language education. As language teaching strategies and scientific findings in nowadays vary continually, it is necessary that teaching materials should be renewed and varied. In this study, educational importance and function of tale; which is a product of "Anonymous Folk Literature", have been discussed. Child literature and tale concepts have been discussed in the study; and it has been emphasized the role of tale in developing of child's positive attitude and socialization of child. For that study related literary is investigated.

Keywords: Children literature, tale, language acquisition, cultural value.

Giriş

Çocuklarda dil gelişimi nasıl gerçekleşmektedir? Bu gelişim nasıl açıklanabilir? Dil, öğrenme sürecinin bir ürünü müdür? Yoksa insan organizması dili kullanmak üzere daha önceden mi programlanmıştır? Dil veya dil gelişimi çeşitli bilişsel süreçler sonunda mı gerçekleşmektedir? Ya da dil gelişimi bütün bu değişkenlerin ortak bir ürünü müdür? Bu konuda tek değişkene dayalı, doyurucu bir açıklama yapma imkânı yoktur.

Çocuklar dil edinimine biyolojik olarak yatkındırlar ve dili kullanmayı sağlayacak, genetik olarak önceden belirlenmiş bir yapıya sahiptirler. Ancak, insanoğlunun dil gelişimi için biyolojik bir eğilim sahibi olması, dil ediniminde çevresel faktörlerin önemli rol oynamadığı anlamına gelmez. Nihayetinde, dil sosyal bir ortamda edinilebilir. Çocuğun dil gelişiminde, insan beyninin biyolojik yapısı, hem düşünme sisteminin gelişimi hem de çevre ve çocuğun içinde bulunduğu kültür etkilidir (Ülgen ve Fidan, 1997). “Ana dili başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunulan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir” (Aksan, 2000:81). Bebeklerin ilk seslendirmeleri, hatta bağırmaları bile bakıcıları tarafından değerlendirilir ve buna göre nasıl tepkide bulunulacağı belirlenir (Zanden, 1997).

Çocuğun dil ile ilgili herhangi bir probleminin çözümünde dil edinimi için hazırlanan öğretim materyallerinin etkili ve verimli olabilmesi, dil eğitimi üzerine yapılan bilimsel çalışmaların sürekli takibi ile mümkündür. Dil öğretim stratejileri, günümüzde ulaşılan bilimsel bulgular sürekli olarak çeşitlendiğinden, öğretim materyallerinin de ona göre yenilenmesi ve değiştirilmesi gerekmektedir (Karatay, 2004; Başaran, 2003). Bu çalışmada, önce “çocuk edebiyatı” kavramı tartışılmış; daha sonra ilk çocukluk çağından itibaren dil edinimi ve değer öğretiminde masalın yeri ve önemine değinilmiştir.

Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatı kavramını açıklayabilmek için öncelikle edebiyatın tanımı ve kapsamına değinmek gerekir. Genel anlamda edebiyat, “duygu, düşünce ve hayalleri sözlü, yazılı olarak etkili bir tarzda ifade etme sanatı” (Türkçe Sözlük,1998:670) olarak tanımlanır. Oysa edebiyat, sadece yazı ve söze dayanan bir sanat olmanın yanında; göze ya da görsele dayalı, estetiği sadece yazı ve sözde değil, canlandırma veya görüntü unsurlarını etkili ve güzel kullanarak olayları insanların beğenisine sunma sanatıdır. Edebiyatın, olay ve kişilere dayalı

metinlerinde anlatma; duygu ve hayale dayalı metinlerinde sezdirme; birtakım fenomenlerini canlandırmada ise gösterme veya görsel anlatı kullanılır. Örneğin, masal, hikâye ve roman gibi edebî metinlerin oluşturulmasında anlatma sanatı kullanılırken; şiir gibi duygu ve hayale dayalı metinlerde sezdirme; tiyatro, resim ve heykel gibi ürünlerin oluşturulmasında ise görsel anlatı kullanılır.

Antik çağlarda sözlü hikâye anlatma sanatının ortaya çıkmasıyla birlikte edebiyatın da başladığı söylenir. “Antik çağ insanların birbirlerini eğlendirmek, hoş vakit geçirmek, gençlere hayat tecrübelerini, dinî ve kültürel mirası aktarmak amacıyla hikâye anlatma sanatının oluştuğunu böylelikle, edebiyatın ortaya çıktığını söylemek mümkündür” (Russell, 2004:3).

“Hikâye anlatma geleneği bütün dünya kültürlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Başlangıçta çocuk edebiyatı veya yetişkinler edebiyatı diye bir ayırım yoktu. Çocuklar, aileleri gibi aynı hikâyeleri dinler ve onlardan zevk alırlardı” (Russell, 2004: 3-23). Çocuk edebiyatı kavramı 20. yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkmıştır. Hedef kitle olarak doğrudan çocuğu ele alan bir duyarlık ve çocukların düzeyine uygun anlatım biçimi, onlara seslenen anlamında kullanılmaya başlamıştır. Gelişme çağındaki çocukların anlama düzeyine, duygu, hayal ve düşünce dünyasına seslenebilen ürünlerin tümüne çocuk edebiyatı demek mümkündür. Özetle, çocuk edebiyatı, yetişkin olmayan ve eğitilmesi gereken toplumun genç bireylerinin düşünce dünyasına seslenebilecek sözlü, yazılı ve görsel ürünlerin tümüdür.

Çocuk, kendisi için yaratılmış edebiyat eserinde, yaşadığı ortamın bir benzerini bulur. Yazılan veya anlatılanla yaşadıkları arasında bağlantı kurma ve karşılaştırmalar yapma fırsatını yakalar. Çocuk Edebiyatı denildiğinde hedef kitlesi belli bir edebiyat anlaşılmalıdır.

Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuk duyarlığıyla örülmüş, çocuk düzeyine uygun bir dille kaleme alınmış metinlerdir. Denilebilir ki çocuk edebiyatı, çocuk duyarlığını kaybetmemiş her yaştan yetişkin yazar ve şairin vücuda getirdiği bir edebiyattır. Metinlerin alıcısı öncelikle çocuktur. Fakat bu metinleri çocuklar dışında hiç kimsenin okumayacağı anlaşılmalıdır. Nitelikli bir çocuk edebiyatı ürününden yetişkinler de zevk alır. Metinlerde önemli olan dilin güzel kullanılması, işlenen konunun çocuğun bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olması, kurgunun çekiciliğidir. Şiir tarzı metinleri oluştururken dikkat edilmesi gereken ilkeler ise, ahenk, armoni ve ritimdir. Bu özelliklere ek olarak konu seçiminde çocuğun ilgisini canlı tutacak akıcı serüvenlere yer verilmelidir.

Çocuk Edebiyatı, eğitici yönüyle de öne çıkan bir edebiyattır. Doğrudan doğruya çocuğu eğitmek amacıyla vücuda getirilmese de, çocukta olumlu etki ve izlenimler bırakmayı amaçlar. Çocukta olayları, kendini, çevreyi algılayış, sezış ile ona göre davranış geliştirme açısından olumlu gelişme ve değişmelere olanak sunar. Başka bir deyişle masal, bir yandan çocuğun dil becerilerini geliştirirken bir yandan da çocukta farkında olmadan, kültüre dayalı gerek millî gerekse evrensel değerlere karşı bir bilincin uyanmasını sağlar. Ayrıca masal, çocuğun hayal gücünü ve yaratıcı düşünme yeteneğini de geliştirir; ona hayatı, doğayı, insanı ve yakın çevreyi tanıma imkânı sağlar. Kısacası masalların, çocuğu oyalama ve eğlendirme işlevinin yanında, çocuğu eğitmek, kendisi ve çevresi ile barışık bir birey olarak yetişmesini sağlamak gibi önemli bir görevi de vardır. Bu durumda, eğitimci ve akademisyen gözüyle, çocuğun dünyasında ve çocuk için, çocuk edebiyatının ve ürünlerinin amacı ve önemi nedir, niteliği nasıl olmalıdır, sorularına cevap aranmalıdır. Çocuk edebiyatının ve ürünlerinin amacı, önemi ve niteliği maddeler hâlinde şu şekilde sıralanabilir:

Amacı;

1. Bilgilendirme,
2. Zevk verme,
3. Çocuğa yaşamı tanıtmaya,
4. Kendine güven duygusunu geliştirme,
5. Başarma isteği uyandırma,
6. İnsana ve çevreye karşı duyarlı olma bilincini kazandırma,
7. Çocuğu sosyalleştirme,
8. Öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirme
9. Farklı alanlara ve kavramlara karşı ilgi uyandırma,
10. Güzellik ve estetik gibi duyuşsal ihtiyaçları karşılama,
11. Çocukta dil gelişimini sağlama,
12. Çocuğun zihinsel gelişimine katkı sağlama,
13. Hayal gücünü, yaratıcı düşünme yeteneğini geliştirme,
14. Kişilik gelişimine olumlu katkılarda bulunma,

15. Kitabı sevdirmek, kitabın vazgeçilmez bir eğlenme, öğrenme ve bilgilenme aracı olduğunu fark ettirme,

16. Okul öncesinde dinlediğini anlama ve görselleri anlamlandırma; okul döneminde bunlara ek olarak metin ve görsel okuryazarlığını geliştirme,

17. Düşündüklerini ve hissettiklerini yazı yoluyla anlatma isteği uyandırmadır.

Önemi;

1. Eğlendiricidir,
2. Çocuklara yaşama sevinci aşılar,
3. Çocuklara hayatı ve yakın çevrelerini tanıtır,
4. Çocuğun davranışlarını olumlu yönde geliştirir,
5. Yaratıcı etkinlikler için alt yapı hazırlar,
6. Dil gelişimine yardımcı olur,
7. Çocuğu, güzellik duygusunu geliştirecek estetik değerlerde edebî ürünlerle karşılaştırır.

Niteliği;

1. Eğitici olmalı,
2. Çocuğun bilişsel ve duyuşsal düzeyine uygun olmalı,
3. Değişik yaş gruplarındaki çocukları ilgi duydukları konulara yönlendirmeli,
4. Çocuğu araştırmaya ve incelemeye yöneltmeli,
5. Çocukta duygu ve algıların gelişmesine zemin hazırlamalı,
6. Yaşama sevincini ve iyimserliği işlemeli ama günün gerçeklerini de yansıtmalı,
7. Çocuğu içinde doğup büyüdüğü toplumun kültür ve bilgi birikiminden haberdar etmeli,
8. Yetişkinlerin zihinsel ve duygusal deneyimlerinden yararlandırmalıdır.

Çocuk edebiyatı Fransız araştırmacı yazar Paul Dumont'un da işaret ettiği gibi "Bir silah mıdır?" (Gürel, 1998:5). Geleceğin teminatı olan ve yarının büyükleri olan çocukların gelecekte sergiledikleri roller ve edindikleri kültürel kimlikler bu

sorularının da cevabı olacaktır. Zihinsel açıdan sağlıklı nesiller yetiştirmek, çocuk edebiyatı konusunun mücevher işçiliği gibi özenle ele alınıp işlenmesi ve ona hak ettiği değerin verilmesi ile mümkündür. Çocuk edebiyatının gelecek nesillerin duygu ve düşüncelerini şekillendirdiği dikkate alındığında; aslında çocuk edebiyatının stratejik bir öneme sahip olduğu görülecektir.

Masal

Genelde hitap ettiği kitleleri eğlendirmek ve onlara hoşça vakit geçirtmek gibi işlevleri yerine getirdiği düşünülen halk bilimi ürünlerinin, bunların dışında, diğer bazı önemli işlevleri de vardır. Halk bilimi ürünlerinin işlevleri üzerinde en kapsamlı değerlendirmeleri, Willam Bascom yapmıştır. Bascom, halk bilimi ürünlerinin işlevlerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Hoş vakit geçirme ve eğlenme, eğlendirme,
2. Değerlere, toplum kurumlarına ve törelere destek verme,
3. Eğitim; kültürü gelecek kuşaklara aktarma,
4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için bir kaçıp kurtulma mekanizması (Bascom, 1963; Başgöz, 1996:1).

Halk bilimi ürünlerinin temel işlevlerini bu şekilde sınıflandıran Bascom, folklorun temel işlevinin “kişiyi bir toplumda kabul edilmiş değerlere uymaya, onları kabullenmeye, onları gelecek kuşaklara geçirmeye hizmet etmek” (Bascom 1963; Başgöz 1996:1) olduğunu da ifade etmiştir. İlhan Başgöz ve diğer bazı araştırmacılar, halk biliminin işlevleri arasına “protesto”, “eleştiri” ve “düşünceyi destekleme” işlevlerini de dahil ederler (Başgöz, 1996:1-4; Çobanoğlu, 1999:226; Ekici, 2004a:104-105; Ekici, 2004b:119-121; Eker, 2004:316). Burada, halk bilimi ürünlerinin kültürü gelecek kuşaklara aktarma işlevi bağlamında özellikle masalın çocuk eğitiminde üstlendiği rol üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

İlgili literatür incelendiğinde masalın, genellikle olağanüstü kişilere, olaylara, serüvenlere yer verilen ve ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa aktarılarak gelen hayal ürünü hikâyeler olarak tanımlandığı görülmektedir (Türkçe Sözlük, 1998; Boratav, 1988:75; Tezel, 1985; Günay, 1975; Oğuzkan, 2001; Karakuş, 1995:11; Aytaç, 1996; vd.). Masallar, “Anonim Halk Edebiyatı” içinde yer alır ve toplumun ortak malıdır. Masal, halkın hayal gücünden ve ortak bilincinden doğmuş, dilden dile aktarılarak kuşaktan kuşağa geçen, kahramanları “kurt, peri (Emre, 2004)”, dev, cin, ejderha

gibi olağanüstü varlıklar olan, gerçeküstü “hikâye”lerdir. Masalın hikâye olarak tanımlanması sözlü anlatıya dayalı olmasından kaynaklanır.

Masalla ilgili yapılan tanımlar dikkatle incelendiğinde, masalların genellikle inandırmak gibi bir iddiası olmadığına, tamamıyla hayal ürünü ve gerçekle ilgisiz oluşuna dikkat çekilir. Saim Sakaoğlu, Pertev Naili Boratav ve diğer bazı araştırmacıların tanımlarında yer alan “inandırmak iddiası olmayan” ibaresine itiraz etmiş, “hakiki dinleyicinin (hakiki dinleyiciden kültür ve tahsil yönünden zayıf olan dinleyici kastedilir) masalların gerçek olduğuna inandığını, haksızlığa uğrayan masal kahramanları için üzüldüklerini söyler (Sakaoğlu 2002:3). Masalların inandırmak gibi bir iddiasının olmadığını söyleyen araştırmacılar da vardır. “Masalın dinleyici üzerindeki etkisini, bütünüyle ‘senaryo’ ya da ‘kurgu’dan ibaret olan televizyon dizileriyle sinema filmlerinin bıraktığı ‘etki’ ile birlikte düşünmek gerekmektedir. Dinleyicinin, sonu genellikle ölüm ve ayrılıkla biten halk hikâyelerinin kavuşma ve uzun ömür ile bitmesi yönündeki taleplerini de dikkate alacak olursak, geçmiş dönemlerde, anlatılan masal ya da halk hikâyesinin ‘gerçek’ ve ‘yalan’ bağlamında dinleyici üzerinde bıraktığı etkiyi anlamak daha da kolaylaşacaktır. Kanaatimizce konuya ‘inandırıcılık’ boyutundan ziyade, ‘etki’ boyutundan yaklaşmak gerekmektedir. Burada söz konusu olan, ‘yalan(cı) öykü’nün gerçekmişçesine bir ‘etki’ bırakması ve dinleyicinin ona gerçekmişçesine ‘teпки’ vermesidir.” (Aça ve Ercan 2004:125).

Masallar, insanın hayat ve tabiat karşısındaki tavrını, duygu, sezgi ve düşüncelerini konu alırlar. İnsanın tabiatla mücadeleye başladığı dönemin olağanüstü unsurları masallara vücut vermiştir. Dolayısıyla masalarda eski kültürlere, dinlere ve törelere ait motiflere sıkça rastlanır. Bir ülkenin herhangi bir yöresinde anlatılan bir masal az çok farklılıklarla o ülkenin başka yörelerinde de anlatılır. Hatta bir ülkeye ait bir masalın bazı motif ve unsurlarla başka ülkelerde de anlatıldığı görülür. Bu durumdaki masallar, millî ve evrensel değerlerin genç kuşaklara aktarmada, eğitimcilere uygulamada kolaylık ve yarar sağlayacak, onların eğitim ortamlarında kullanılma gerekçesi ve yöntemini belirleyecektir.

Masalarda Bölümlendirme

Masal genellikle üç bölümden oluşur:

1. Masal başı ya da döşeme adı verilen ve tekerlemeden oluşan giriş bölümü,
2. Gelişme ya da gövde adı verilen ve olayın anlatıldığı asıl bölüm,

3. Tekerleme ile biten sonuç bölümü.

Masal genellikle döşeme denilen uzun bir tekerleme ile başlar. Bu tekerleme, masalda anlatılan olaydan bağımsızdır. Sözcük oyunlarından meydana gelir. Olağanüstü benzetme ve öğelerle masala hazırlık aşamasını oluşturur. Bu bölüm, dinleyicileri heyecanlandırarak onların ilgisini masal üzerinde toplamaya yardımcı olur. Ayrıca sahne (zaman ve mekân açısından) ve karakterler tanımlanır, problemin çerçevesi çizilir ve dinleyicide masala karşı ilgi, merak uyandırılır.

Baştan sona bir olay zincirinin anlatıldığı ikinci bölüm, asıl masalı oluşturur. Tekerlemenin ardından “Evvel zaman içinde”, “Bir zamanlar”, “Günün birinde” gibi soyut bir zaman tasviriyle bu bölüme başlanır. Masal boyunca iyiler ve kötüler sürekli karşı karşıya gelir. Her iki tarafta da yardımcı unsurlar yer alır. Bazı unsurlar iyiyi hedefe yaklaştırırken, bazıları da engellemeye çalışır. Sonunda iyileri temsil eden kahraman üstünlük gösterir ve ödüllendirilir; iyinin karşısında yer alanlar ise yenilir, yok edilir ya da cezalandırılırlar.

Masalın üçüncü bölümü olan sonuç kısmında ise problem çözülmekte, dağınık bir şekilde verilen olaylar toparlanmakta ve dinleyici bu bölümde bir rahatlama içerisine girmektedir. Çünkü dinleyici, olayların akışı içerisinde özellikle gelişme bölümünde duygusal ve zihinsel olarak etkilenmekte ve bu etkilenme herhangi bir sonuca bağlanmadığı için dinleyicide bir merak oluşmaktadır. Sonuç bölümünde bu belirsizlik ortadan kaldırılmaktadır. Masallar genellikle bir tekerleme ile bitirilir. Masalda kullanılan tekerlemeler anlatıcının tarzını, üslûbunu yansıtır. Masalçı, özgün bir anlatım gerçekleştirmek ve anlattığı olaylara gerçeklik görüntüsü vermek için uygun bir tekerleme söyler. “Ben bırakıp geldim”, “Ben de gittim, gördüm.” gibi ifadelerle anlattığı masala kendini de ekler. Masal bir evlenme sahnesiyle bitiyorsa, kırk gün kırk gece düğünden söz eder. “Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...” gibi bir cümleyle masalı bağlar.

Masalların Eğiticiği

Çocuğu kültürlenme ve eğitime süreci; aile, sokak gibi yakın ve doğal çevrede daha çok eğlendirme ve hoşça vakit geçirme amacıyla başlar, okul sıralarında sistemli ve planlı bir şekilde devam eder. Bu süreçte masalın, ulusal ve evrensel değerlerin aktarılması ve benimsetilmesinde, çocuğun hayal dünyasının geliştirilmesinde, soyut kavramları algılama yeteneğiyle dili kullanma (cümle kurma, betimleme, anlatım, vb.) becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir yeri vardır. Çocuğun, içinde yaşadığı toplumun ahlaki ile insani değerlerini eğlenerek ve

hoşça vakit geçirerek öğrenmesinde özellikle masalların önemli bir görev üstlendiği söylenebilir.

Masallarda genellikle tek kahraman ve onun etrafında gelişen olaylar anlatılır. İyi-kötü, doğru-yanlış, haklı-haksız, erdem-erdemsizlik, adalet-zulüm, alçakgönüllülük-kibir gibi karşıt kavramlarla özdeşleşen kahramanların mücadelesi vardır. “İyilik ve kötülüğün, güzellik ile çirkinliğin, zenginlik ile yoksulluğun, bir başka deyişle olumlu ile olumsuzun mücadelesi anlatılır. Bazı istisnalar dışında masallar, mutlu sonla; iyilerin, güzellerin, akıllıların kazanması ile biter. Masallarda talihsizlik ve aksilikler gerçek hayattan farklı olarak bir kerede veya birbirine bağlı olarak arka arkaya çıkar. Bunlar çözümlendikten sonra yeni sıkıntılar söz konusu olmaz, iktidarı, başarıyı ve mutluluğu sembolize eden taç ve evlilik bir daha zarar görmez” (Günay, 1992:326). Bunların yanında, ulaşılması güç hedefler, bu hedeflere ulaşma iradesi, gücün sınanması, aklın test edilmesi ve liyakat kazanma gibi özellikler işlenir. Masallar, kimi zaman millî ve yerel, değerlerle kimi zaman evrensel değerlerle zenginleşir. Masalda işlenen maddi-manevi kültürel ve evrensel değerler ile motifler, insanlara örnek ve model oluştururlar.

Bütün masallarda iyi meziyetler güzelde ve güçlüde; kusurlar ise çirkinde ve kötüdedir (Tezel, 1985:I). Masallarda dürüst-sahtekâr, mert-namert, cesur-korkak, akıllı-aptal, adil-zalim, tembel-çalışkan insan tipleri karşı karşıya gelir. Bu iyi ve kötü karakterler aracılığıyla örnek alınacak ya da sakınılacak davranış biçimleri tanıtılır. Masalın sonunda daima iyiyi temsil eden kahraman kazanır; kötüyü temsil eden karakterler cezalandırılır. Masal, bir yandan çocukların düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirirken bir yandan da onların kazanması gereken iyilik, dürüstlük, çalışkanlık ve yardım severlik gibi erdemlerin olaylar içinde edinimini sağlar.

Masalların, çocuksu duyarlılığı en iyi yansıtan edebî tür olduğu söylenebilir. Masal, çocuk ruhunu besleyip hayal dünyasını zenginleştirirken çocuğu hayata, dolayısıyla geleceğe hazırlar. Masallar taşıdıkları sembolik unsurlardan ayıklandığında ortaya gerçek hayat çıkar. Çocuk hayal ürünü olan masallarda, kendini geleceğe hazırlayan tecrübelerin bir kısmını kazanır.

Çocuk, zıtlıkları masallarda tanır. İyi ile kötünün, doğru ile yanlışın, güzel ile çirkinin, güçlü ile zayıfın bir arada bulunduğu ve bu zıtlıkların kıyasıya yarıştığı masallar, çocuğa sahici bir dünya fotoğrafı çizer. Dikkatli incelendiği zaman masalların insan hayatını aksettirdiği görülür. Şöyle ki, insanlar gerçek olayları yaşarken bir taraftan da düşler görür, hayaller kurarlar. İnsanların gerçek hayatlarıyla

düşleri masalarda birleşmiştir. Olağan olaylarla olağanüstü olaylar masalarda gerçek gibi anlatılırlar. Geçmişte ulaşılması güç gibi görünen, insanlara “masal gibi” gelen hayallerin birçoğu bugün gerçekleşmiştir. Bu yönüyle masalların çocuğu gelecekteki teknolojik gelişmelere de hazırladığı söylenebilir.

Masalın sağladığı faydalar arasında dili kullanma yeteneğini geliştirmek, hayal gücünü zenginleştirmek, okul öncesinde dil becerilerinden dinleme-anlama ve konuşmayı öğretmek, kelime hazinesini geliştirmek, merak duygusunu öğrenme yönünde kanalize etmek, güzellik duygusunun geliştirmek çocukta olumlu tutum geliştirmek vb. sayılabilir. “Masal çocuğa ana dilinin nasıl kullanıldığını öğretir, ona bu dilin kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini gösterir (Boratav, 1959:15; Günay, 1975). Masalların dil edinimine olan katkıları üzerinde de duran Yavuz, bunun önemine çarpıcı şu cümlesiyle; “Bir insana anadilini; anlatımı ikilemeler, benzetmeler, uyaklar, deyimler, atasözleri vb. gibi konuşma dilinin bütün incelikleriyle zenginleştirilmiş masallardan daha iyi, sözlü veya yazılı hangi edebiyat ürünü öğretebilir ki? (Yavuz, 2002:153)” dikkat çeker. Hayalî kahramanlar, olağanüstü olaylar ve unsurlar, aslında varlığın değişik boyutlarını temsil eder. İyinin, doğrunun ve güzelin üstünlüğü onaylanırken çocuk da farkında olmadan iyiye, güzele ve doğruya yönlendirilir. Masallardaki bu zenginlik çocukların ilgisini çeker ve onlarda dil öğretiminin temel becerileri olan anlama ve anlatma becerilerinin edinimine önemli oranda katkı sağlar. Okul öncesi dönemde masallar aracılığıyla çocuğa, dinleme-anlama, konuşma-anlatma becerileri edindirilir; olayları ve çevreyi algılama ve kendini ifade etmek için çocuğun kelime hazinesi geliştirilir. Okul çağına gelince de çocuk, doğal olarak kitaba sevgiyle bakmayı ve ona yaklaşmayı öğrenir; okuma-anlama zevk ve alışkanlığını kolayca edinir; çocukta, çevresinde olup bitenleri, kendi duygu, hayal ve düşüncelerini yazılı olarak anlatma alışkanlık ve isteği uyanır.

Buraya kadar bahsedildiği üzere masalların, çocukların hem dil gelişimine hem de dünyasına etkisi çok büyüktür ve masallar, çocuklar açısından önemli mesajlar içermektedir. Bu bağlamda, masalların çocukların eğitiminde ve toplumsal değerlerin öğretiminde, onlara aktarımında üstlendiği bazı işlevleri şu şekilde sırlanabilir:

1. İyi ve kötü çatışmasının anlatıldığı ve genellikle iyilerin galip geldiği masallar, çocukların zihninde iyi ve doğru kavramlarının şekillenmesine yardımcı olmakta, onların bilincine iyi ve kötü arasındaki çatışmada daima iyiliğin ve haklılığın üstün geleceği düşüncesinin işlenmesini sağlamaktır.

2. Masal kahramanı ne kadar zayıf ve küçük olursa olsun haklı ve doğru olduğu takdirde zafere ve başarıya ulaşacaktır. Asıl olan, haklılık ve doğruluktur. Haklılık ve doğruluk vasıfları taşımayan bir güç, bir şey ifade edemeyecektir.

3. Kötü kahramanın kazanması durumunda kaos yaşanacak, telafisi mümkün olmayan durumlar ortaya çıkacaktır. Masal, iyiliğe ve doğruluğa olan inancı ve güveni perçinlemekte; çocuğa, her ne şart altında olursa olsun iyiliği ve doğruluğu terk etmemesi gerektiğini öğütlemektedir.

4. İyi ve doğru olanlar, ne kadar zayıf olurlarsa olsunlar, mutlaka yardım görecekler, gördükleri yardımlar sayesinde başarıya ulaşacak ve yaşadıkları olumsuzluklardan kurtulacaklardır. Çocukta, her durumda olumlu düşünme, durum geliştirme alışkanlık ve inancı kazandırır.

5. Hayat tesadüflerle doludur ve bu tesadüfler, çoğu zaman iyi ve doğruların lehine ortaya çıkacaktır. Tesadüfler, yaşanan gelişmelerde önemli bir yer işgal etmektedir.

6. İyilik eden iyilik bulacaktır. Onun içindir ki, iyilik eden masal kahramanları, iyiliklerinin mükâfatını zor zamanlarında iyilik ve yardım olarak göreceklidir.

7. Masallarda beklenmedik varlıklardan beklenmedik yardımları görmek mümkündür. Hiçbir varlığı ya da kimseyi değersiz ve anlamsız görmemek gerekir. En küçük karınca bile kendisine yapılan en küçük bir iyiliğe iyilik ve yardımla cevap verebilmektedir.

8. Her türlü bela ve zorluğa karşı sabırlı olmak gerekmektedir. Sabreden, mutlak bir şekilde mutluluğa ulaşacaktır.

9. Çocukların hayal dünyasının gelişmesinde önemli bir rol üstlenen masallar, onların kendilerini yaşadıkları ortamda yer alan insan dışı canlılarla (hayvanlar) ve cansız varlıklarla özdeşleşmesini sağlamakta, hayvan sevgisini ve diğer varlıklara değer verme duygusunu geliştirmektedir.

Sonuç

Anlama ve anlatma becerilerinin edinilmesi, özellikle dinleme ve konuşma alt dil becerilerinin gelişmesinde özellikle halk edebiyatı ürünü olan masallardan yararlanılması gerekir. Sözlü edebiyat geleneğini oluşturan unsurlardan biri olan masal; dil edinimi, millî ve evrensel kültür değerlerinin kazanılması sürecinde öğrencilere okuma, dinleme, yazma, konuşma ve hatta görsel okuryazarlık

becerilerinin kazandırılması için öğretme ve öğrenme sürecinde kullanılması gereken önemli öğretim materyalleri arasındadır. Masallar, eğitici kıymeti olan, daha açık bir ifade ile çocukların duygu, düşünce ve hayallerini sözlü veya yazılı olarak işleyen ve onların güzellik duygularını geliştiren bunu yaparken de millî bir kimlik edinmelerinin yanında millî ve evrensel değerleri farkında olmadan benimsemelerini sağlayan “Anonim Halk Edebiyatı” ürünleridir. Cehalet bilgi ile giderilir; estetikten zevk almak ise eğitimle gerçekleştirilir. Masalların, çocukları hem bilişsel hem de duyuşsal (estetik) açıdan geliştirdiği göz önüne alındığında; onların eğitsel değeri de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Halk bilimi ürünleri, çocukların eğitiminde ve kültürlenmelerinde önemli bir görev üstlenmiştir. Bunların geçmişte üstlendikleri görevleri yerine getirmesi yapılacak güncellemeler, kullanılacak gelişmiş iletişim teknolojileri ve araçlarla mümkün olacaktır. Halk bilimi ürünlerinin eğitim ve kültürlenme süreçlerindeki işlevlerini tespit edebilmek ve bu işlevleri gelecek kuşaklar açısından da güncel kılabilmek için hepsinin bu bağlamda incelenmesi gereklidir. Bu konuda sadece masallar değil, diğer halk bilimi ürünleri de modern eğitim ortamına aktarılarak çocukların eğitiminde etkin olarak kullanılmalıdır.

Kaynaklar

- Aça, M. ve Ercan, A. M. (2004). *Anonim Halk Edebiyatı, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. (1), TDK Yayınları: Ankara.
- Aytaç, P. (1996). Eğitim, Gelenek, Çocuk ve Masal. *Bilge Dergisi*, Sayı: 9. (9-11).
- Bascom, W. (1963). Four Functions of Folklore. *The Journal of American Folklore*, Sayı:67. (333-349).
- Başaran, M. (2003). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Öğretmenlerin Türkçe Derslerinde Öğretim Materyalleri Kullanma Durumları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Başgöz, İ. (1996). Protesto: Folklorun Beşinci işlevi (Fonksiyonu). *Folkloristik Prof. Dr. Umay Günay Armağanı* (hz. Özkul Çobanoğlu-Metin Özarslan). Ankara: DV Yayınları.
- Boratav, P. N. (1959). *Zaman Zaman İçinde*. İstanbul.
- Boratav, P. N. (1988). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. (5. Baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi.

- Çobanoğlu, Ö. (1999). *Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eker, G. Ö. (2004). Gelenekten Geleceğe Halk Edebiyatı. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. (edt. M. Öcal Oğuz). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ekici, M. (2004a). Araştırma Yöntemleri, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. (Edt. M. Öcal Oğuz). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ekici, M. (2004b). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Elçin, Ş. (1993). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Emre, A. C. (2004). *Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı*. (2. Baskı), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi: İstanbul.
- Glazer, J. I. (2000). *Literature for Young Children*. (4th Edition), Pearson Education: USA-New Jersey.
- Günay, U. (1975). *Elazığ Masalları*. Erzurum.
- Günay, U. (1992). Masal, *Türk Dünyası El Kitabı 3* (2. Baskı). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Gürel, Z. (1998). Çocuk Edebiyatı Kavramı. *Kervan Dergisi*, Sayı:4. (4-5).
- Karakuş, İ. (1995). Çocuğun Eğitiminde Tahkiyeli Metinler. *Bilge Dergisi*, Sayı:7. (10-12).
- Karatay, H. (2004). *İlköğretim II. Kademe Türkçe Ders Kitaplarının Ortak Kelime Kazandırma Yönünden Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Oğuzkan, F. (2001). *Çocuk Edebiyatı*. (7. Baskı), Anı Yayıncılık: Ankara.
- Russell, D. L. (2004). *Literature for Children*. (5th Edition), Pearson Education: USA-Boston.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tezel, N. (1985). *Türk Masalları I-II*. Kültür Bakanlığı Yayınları: İstanbul
- Türkçe Sözlük (1998) Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- Ülgen, G. ve Fidan, E. (1997). *Çocuk Gelişimi*. Millî Eğitim Basımevi: İstanbul
- Yavuz, M. H. (2002). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Zanden, J. W. W. (1997). *Human Development*. (Sixth Edition). The Mc.Graw-Hill Companies: New York.

*Summary***THE FUNCTION AND IMPORTANCE OF TALE IN
LANGUAGE ACQUISITION CULTURAL WORTH
INSTRUCTION PROCESS****Halit KARATAY ***

Children are inclined to language acquisition biologically and they have a body which provides using language and is determined genetically. However that human have got biologic inclination for language development does not mean that environmental factors doesn't play an important role in language acquisition. As a consequence, language can be acquired in social environment. Child finds out a similar environments with his/her owns from this kind of literature work. He/she can have an opportunity to relate them with his/her owns experiences, and to make a comparison. When we say child literature, we must understand a kind of literature which has a specific target people.

Child literature products are texts that are built with a childish sensivity and are written in a language appropriate for child's level. It can be said that child literature is a literature that is formed by adult writers / poets who didn't lose childish sensivity. The receivers of texts are mainly children. But, it mustn't be comprehended from this point that only children can read these texts. Adults enjoy a qualified child literature work too. The significant factors in texts are; using language well, appropriateness of the theme for child's level and attractiveness of fiction. And the principles we must be careful about in poetry forms are accord, harmony and rhythm. In addition to these features, fluent adventures which can attract child's attention must be brought about in selecting themes.

Child literature is a literature that is known for its educational side. Although it isn't formed to educate child directly, it aims to give child positive effects and impressions. While it gives child an opportunity to develop positive attitudes

---

Address for correspondence: * Dr. Halit Karatay, Gazi University Gazi Education Faculty, Teknikokullar/Ankara, Turkey. halitkaratay@gazi.edu.tr

according to events with perceiving and comprehending environment, it plays an essential role in developing child's language skills. And it also improves child's imagination and creative thinking. It makes child recognize life, people and close environments. Besides, it has a function of entertaining child.

Teaching materials for language acquisition in solving any language problem of child can be efficient and productive is possible with permanent practices of scientific studies about language education. As language teaching strategies and scientific findings in nowadays vary continually, it is necessary that teaching materials should be renewed and varied. In this study, at first, "child literature" concept has been discussed; and then the place and importance of tale in language acquisition from early childhood period have been emphasized. By study, educational importance and function of tale; which is a product of "Anonymous Folk Literature", have been discussed also. Child literature and tale concepts have been discussed and then it has been emphasized the role of tale in developing of child's positive attitude and socialization of child. For that study related literary is investigated.

The products of folk literature have an important role in educating and culturing of children. Their old duties will become possible by the help of updating and using modern communication technologies and tools. In order to fix the functions of the products of folk literature during educating and culturing processes and update these function for next generations, it is necessary to examine all these products in this connection. And however, not only tales, but also other products of folk tales should be brought to modern educational environment and presented for usage of children effectively.